

– Вип. 13. – С. 54; Його ж. Родина князів Острозьких // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Львів, 1996. – Т. 231: Праці комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – С. 367; Ворончук І. Родина князів Острозьких у публічному житті польсько-литовської держави // Володіння князів Острозьких на Східній Волині (за інвентарем 1620 року) / Переклад, упорядкування і передмова І. Ворончук. – Київ – Старокостянтинів, 2001. – С. 47-50; Грушевський М. С. Історія української літератури. – Київ, 1995. – Т. 6. – Ч. 2. – С. 605-610; Довбіщенко М. В. Волинська шляхта у релігійних рухах кінця XVI – першої половини XVII ст. – К., 2008. – С. 324-325, 350, 358-360, 795, 809; Ковалський Н. П. Акт 1603 года раздела владений князей Острожских как исторический источник // Вопросы отечественной историографии и источниковедения. – Днепропетровск, 1975. – Вып. 2. – С. 113-137; Максимович М. А. Письма о князьях Острожских (К графине А. Д. Блудовой) // Собрание сочинений. – Киев, 1876. – Т. 1: Отдел исторический. – С. 191-192; Острозька академія XVI – XVII ст.: енциклопедичне видання. – Острог, 1997. – С. 75; Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. – Київ, 2002. – С. 23, 55-56, 175, 252, 261-262, 284, 287; Її ж. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). – Київ, 2008. – С. 98, 308; Barycz H. Studia i wędrówki włoskie Piotra Kochanowskiego na tle kulturalnych i różnowierczych tradycji tego rodu // Z epoki renesansu, reformacji i baroku: Prądy – idee – ludzi – książki. – Warszawa, 1971. – S. 213-214; Długosz J. Podział latyfundium Ostrogskich w roku 1621 // Acta universitatis Wratislaviensis: Historia XVI. – Wrocław, 1969. – № 108. – S. 4-5; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga: Materiały do historyi Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913. – S. 44-48; Kempa T. Dzieje rodu Ostrogskich. – Toruń, 2002. – S. 133-134; Ejusdem. Konstanty Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525-1608), wojewoda kijowski, marszałek ziemi Wołyńskiej. – Toruń, 1997. – S. 187; Kowalska H. Ostrogski Aleksander // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1979. – Т. 24. – S. 480; Ejusdem. Ostrogska z Kostków Anna // PSB. – Т. 24. – S. 478-479; Kus J. "Wielkie, ale krótka trwale oyczyny nadzieie..." Adam Konstanty i Janusz Paweł książęta Ostrogscy, wojewodzice wołyńscy // Muzeum w Jarosławiu. Zeszyty muzealne. – Jarosław, 1998. – S. 7-21; Litwin H. Napływanie szlachty polskiej na Ukrainę 1569 – 1648. – Warszawa, 2000. – S. 52; Łódź-

Czarniecki K. Herbarz Polski podług Niesieckiego, treściwie ułożony i wypisami z późniejszych autorów, z różnych akt grodzkich i ziemskich, z ksiąg i akt kościelnych oraz z dokumentów familialnych powiększony i wydany. – Gniezno, 1881-1882. – Т. 2. – S. 267; Makara J. Dzieje parafii jarosławskiej od początku do 1772 r. – Jarosław, 1936. – S. 190; Niesiecki K. Herbarz Polski. – Lipsk, 1841. – Т. 7. – S. 189; Ejusdem. Korona Polska przy złotej wolności. – Lwów, 1740. – Т. 3. – S. 519; Rychlik I. Kolegiata Wszystkich Świętych w Jarosławiu. – Jarosław, 1893. – S. 35, 76; Stecki T. J. Z boru i stepu. Obrazy i pamiątki. – Kraków, 1888. – S. 19; Uruski S. Kosiński A. Włodarski A. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. – Warszawa, 1916. – Т. 13. – S. 77; Wolff J. Kniaziowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku. – Warszawa, 1895. – S. 358; Załęski S. Jezuici w Polsce. – Kraków, 1905. – Т. 4. – Cz. I. – S. 161-162; Ejusdem. Jezuici w Polsce. W skróceniu, 5 tomów w jednym, z dwoma mapami. – Kraków, 1908. – S. 160.

Тарас Вихованець

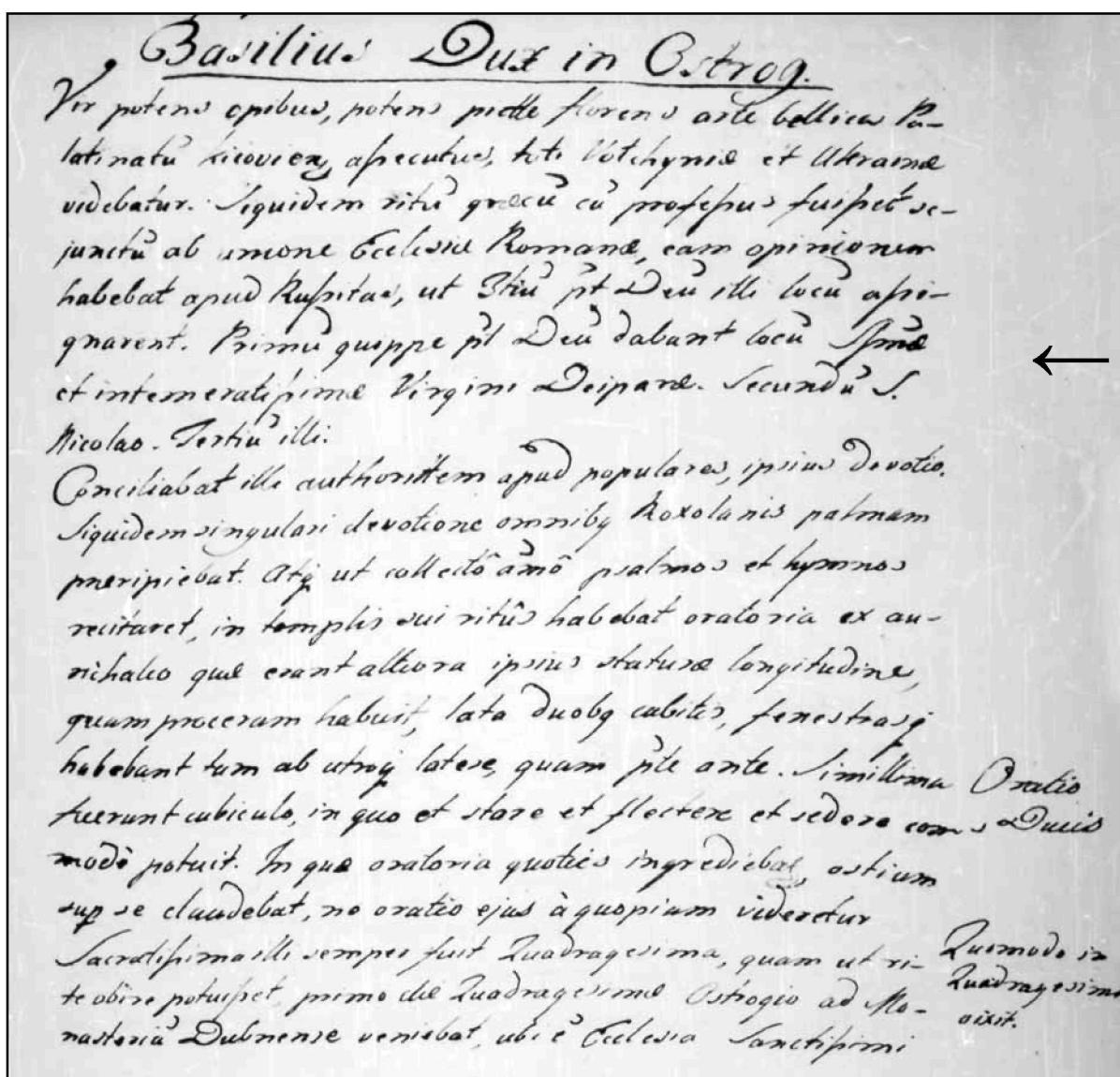
Острозький Василь-Костянтин (* 2.02.1526, м. Дубно ? – † 13.02.1608, м. Острог)

Воєнний, політичний і культурний діяч. Молодший син гетьмана Великого князівства Литовського Костянтина Івановича Острозького від другого шлюбу з князівною Олександрою Семенівною Слуцькою. Названий при народженні Василем. Із 40-х роців став уживати "князівське" ім'я Костянтин, тому в літературі фігурує під подвійним ім'ям Василь-Костянтин.

Після смерті батька (1530 р.) виховувався під материнською опікою в м. Туркові. Визнаний королем повнолітнім у 15 років (1541 р.), вступив у публічне життя. Після смерті старшого брата по батькові – Іллі (1539 р.) розпочав багаторічну виснажливу боротьбу за повернення батькової спадщини спочатку з братовою дружиною Beatoю Костелецькою, а потім її другим чоловіком – Ольбрахтом Лаським, котрому вона записала (1565 р.) не тіль-

ки маєтки, що дістались їй від першого чоловіка, але й маєтки своєї дочки від першого шлюбу – Гальшки. Боротьба завершилася 1574 р., коли за декретом короля Генріха Валуа за Гальшкою були визнані спадкові права як на її власні, так і на материнські маєтки, а вона на знак вдячності за моральні та матеріальні збитки, завдані дядькові під час їх повернення, відписала всі маєтки йому та його синові Янушу. Значні володіння в перемишльській, галицькій, львівській землях, Тарнів із селами у Малопольщі та маєток Рауденіца в Чехії перейшли до О. після смерті дружини.

Незважаючи на те, що йому не вдалося вступити у володіння чеською спадщиною через захоплення її іншими претендентами, він зосереджував у своїх руках найбільший домен, до котрого лише на Волині входила 1/3 її поселень. Як володимирському старості йому належали маєтки цього староства (із 1559 р.), за винятком 1580-1588 рр., коли уряд володимирського старости очолював його син Костянтин. Наприкінці XVI – початку XVII ст. прибавав маєтки на Київщині. Вважався одним із найбагатших магнатів українських земель Речі Посполитої. Сам на-

Згадка в рукописі єзуїта Р. Янчинського про особливу пошану українців до В.-К. Острозького

зивав себе як самостійним правителем “Dei gratia in Volinia dux Ostrocensis” (Божію Милістю на Волині Острозький князь).

*Печатка та зразок підпису
В.-К. Острозького*

У 18-річному віці розпочав військову службу під началом маршалка Волинської землі, князя Федора Сангушка, загартовуючись і набуваючи військового ремесла. У 1543 і 1544 рр. брав участь у битвах із татарами. Наприкінці 1550 р. був призначений володимирським старостою і маршалком Волинської землі. Зосереджував у своїх руках велику владу: йому підлягали місцеві старости, він очолював посполите рушення, керував шляхетськими з'їздами Волинської землі та Брацлавщини, територія якої до 1569 р. входила до Волині. Наприкінці 1559 р. (за офіційною номінацією 5.XII) дістав уряд київського воєводи, на котрому залишався до кінця свого життя. Протягом майже п'ятдесяти років, будучи київським воєводою стояв на захисті південно-східних кордонів українських земель і виявив небиякі дипломатичні та військові здібності в боротьбі з татарами. Неодноразово, особливо взимку 1562/3 рр., чекаючи нападу московського війська, порушував питання перед королем і литовською радою про виділення коштів для укріплення Київського замку.

Був речником створення європейської антитурецької ліги для ліквідації турецької безпеки. Брав участь у походах на Москву.

Очолював шляхетське ополчення під час повстання козаків на чолі з Криштофом Косинським (1591-1593 рр.). На конвокаційному сеймі (1587 р.) називався в числі можливих претендентів на королівський престол.

Виступив проти Люблінської унії (1569 р.), підтримуючи позицію більшості литовських панів ради. Незважаючи на те, що залишився в Любліні після від'їзду литовських послів, відмовився від запрошення короля прибути до сенату і незабаром виїхав до Тарнова. Після ухвали сейму про приєднання Волині, Київщини і Брацлавщини до Корони Польської тричі відмовлявся через хворобу від приїзду для складення присяги. Лише 24 травня, тобто за два дні до остаточного терміна, визначеного для складення присяги, під загрозою втрати власних маєтків змушений був приїхати до Любліна і підписати акт про приєднання Волині до Польщі. Трохи пізніше, 6 червня, як київський воєвода, склав присягу щодо приєднання Київщини. А вже будучи коронним сенатором підписав унію Польщі з Великим князівством Литовським.

Протягом 1567-1570 рр. О. боровся за тарновські маєтки, які дісталися його дружині після смерті її рідного брата Яна Амора Тарновського. Ще в 1568 р. Софія Тарновська надала князю, як своєму чоловікові, дожиттєвий запис на всі маєтки. Проте на них заявили свої претензії представники бічної лінії Тарновських: сандомирський воєвода Станіслав Спитек і його син – чеховський каштелян Станіслав. Їх підтримували давні вороги князя – Ольбрахт Ласький та Зборовські. Супротивникам князя вдалося штурмом захопити Тарнов, проте за королівським вироком величезні тарновські добра були повернені О.

Після смерті короля Сигізмунда Августа брав участь в елекційному сеймі 1573 р., підтримуючи кандидатуру Генріха Валуа, а після обрання його королем подарував йому п'ятьох верблюдів. Після втечі Генріха з

Польщі О. належав до прихильників обрання на польський трон імператора Максиміліана Габсбурга. Але після обрання королем Стефана Баторія влаштував йому 18 квітня 1576 року пишний прийом у Тарнові, через який той проїздив на коронацію до Krakова.

Протягом 70-90-х рр. (1574, 1575, 1577, 1578, 1589, 1593, 1594) брав активну участь у боротьбі з татарами, неодноразово відбиваючи їх напади. Під час татарського нападу у 1578 р., оточений в Острозі, не діставши жодної допомоги, маючи лише своє власне, недостатнє для відсічі військо, змушений був домовлятися з ханом. Аби врятувати від погрому Київ, сплатив ханові викуп 3000 дукатів власних грошей.

Протягом Лівонської війни охороняв південно-східні кордони Речі Посполитої. Під час полоцької компанії в 1578 р. разом із сином Янушем та черкаським старостою князем Михайлом Вишневецьким уявив участь у сіверському поході, дійшовши до Стародуба і Почепа. Саме під час цього походу було спалено Чернігів.

Після смерті короля Стефана Баторія, зайнятий обороною прикордонних земель, не брав участь у конвокаційному сеймі. Але під час елекційного сейму підтримав обрання на королівський престол Сигізмунда Вази.

На початку 90-х років був зайнятий боротьбою з козацьким повстанням під керівництвом Криштофа Косинського, головною причиною якого були маєткові непорозуміння. Лише в лютому 1593 р. об'єднані сили *Острозьких*, Януша Вишневецького та інших волинських князів і магнатів завдали поразки Косинському в битві під П'яткою, після чого повсталі склали зброю, а Косинський, за переказами, мав тричі вклонитись і перепросити князя за свою провину.

Князь О. був меценатом освіти і культури, протектором православ'я: мав вплив на заміщення високих церковних посад, надав багато фундушів на православні церкви і мо-

настирі, виступав за необхідність внутрішньої реформи православної церкви. Саме за його протекцією у 1585 р. Стефан Баторій номінував на Луцьке єпископство *Кирила Терлецького*, а в 1593 р. знову ж таки на прохання князя король Сигізмунд III затвердив володимирським єпископом *Inatia Potiia*, які з часом стали активними провідниками церковної унії.

Для підвищення рівня освітньої підготовки православного духовенства князь заснував у родовому маєтку Острозі перший в Україні вищий навчальний заклад – слов'яно-греко-латинську школу (1576 р.), першим ректором якої був *Герасим Смотрицький*. У ній навчали руської, грецької, латинської мов, викладали діалектику, граматику, риторику. Плануючи видання Біблії, князь запросив до Острога друкаря *Ivana Fedorova*, за допомогою якого відкрив друкарню (1578-1608 рр.), перетворивши Острог на справжній науково-культурний осередок. Друкарнею було підготовлено 29 видань, у тому числі *Ostroz'kyu Biblio* (1581 р.).

Враховуючи роль князя *B.-K. Ostroz'kogo* у православній церкві та розраховуючи на допомогу в справі поєднання Східної і Західної церков, відомий єзуїт *Petro Skarla* присвятив йому перше видання книжки “*O jedności Kościoła Bożego*”. О. відзначався толерантією в питаннях віри і, загалом, був за об'єднання католицької і православної церков, але уявляв собі церковну унію у вселенському (всесвітньому) масштабі, тому рішуче виступив проти Берестейської унії (1596 р.), котра об'єднувала церкви лише в межах однієї держави. 24.06.1595 р. у відозві до православних викривав дії митрополита і єпископів, які в Римі підписали унію, як відступників від віри батьків і закликав до опору унії. На Берестейському синоді 1596 р., на якому прихильники унії та її супротивники засідали окремо, завдяки участі О. було прийнято протестацію проти унії. У 1590-х роках

в *Острозькій друкарні* було опубліковано низку творів, автори яких полемізували з постановами Берестейського синоду. Загальновизнаний рішучим оборонцем православ'я, постійно виступав проти унії. Зокрема, в травні 1599 р. взяв участь в антиуніатському з'їзді протестантів і православних у Вільні і підписав акт конфедерації.

Помер 28 (13 за с.с.) лютого 1608 року в Острозі і був похований у замковій церкві.

Від шлюбу (1553 р.) з дочкою великого коронного гетьмана Яна Тарновського – Софією († 1570 р.) мав трьох синів: Януша (1554-1620 рр.), Костянтина (1557-1588 рр.), Олександра (1570-1603 рр.) та двох дочок: Єлизавету († 1599 р.) та Катерину (1560-1579 рр.).

Джерела: Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich Polskiej Akademii Nauk. Dział Rękopisów. – № 3669/II; Archiwum książąt Lubartowiczów-Sanguszków w Sławucie. – Lwów, 1890. – T. 4.

Література: Быков Н. П. Князья Острожские и Волынь. – Петроград, 1915; Власовський І. Князь К. К. Острозький – знаменитий патрон і оборонець православія в історії українського народу. – Нью-Йорк, 1958; Власьев Г. А. Князья Острожские и Друцкие // Известия Русского генеалогического общества. – С.-Петербург, 1911. – Вып. 4. – С. 3-30; Ворончук І. Володіння князів Острозьких на Східній Волині (за інвентарем 1620 року). – Київ – Старокостянтинів, 2001. – С. 28-41; Грушевський М. С. Історія України-Руси. – Київ (факсимільне перевидання), 1991-1995. – Т.6. – С. 479-488, 497-498; Т. 7. – С. 151, 153-154, 161, 180-183, 185-189, 193-197, 211-212, 217; Домбровский В. Острожская старина // Киевлянини, 1840. – С. 81-118; Іларіон, митр. (Огієнко). Князь Костянтин Острозький і його культурна праця. – Вінніпег, 1958; Костомаров М. Князь Константин Константинович Острожский // Исторія України в життєписах визначніших єї діячів. – Львів, 1918. – С. 160-192; Лебединцев К. К портрету князя К. Острожского // Киевская Старина, 1883. – № 11. – С. 523-528; Максимович М. Письма о князьях Острожских графине А. Д. Блудовой. – Київ, 1866; Уманець Ф. М. Князь Константин-Василий Острожский // Русский архив, 1904. – № 4. – Кн. 1. – С. 625-634; Четыркин Ф. Деятельность князя Константина Константиновича Острожского в пользу православия в

Юго-Западной Руси // Волынские епархиальные ведомости. – 1872. Часть неофициальная. – № 8. – С. 275-285; № 9. – С. 317-329; № 10. – С. 364-376; Яковенко Н. Василь (Костянтин) Острозький // Исторія України в особах. Литовсько-польська доба. – Київ, 1997. – С. 119-129; Boniecki A. Poczet rodów w Wielkim księstwie Litewskiem w XV-XVI wieku. – Warszawa, 1883 – S. 235-236; Chyczewska-Hennel T. Ostrogski Konstanty Wasyl // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1979. – T. 24/1. – Zesz. 100. – S. 489-495; Kardaszewicz S. Dzieje dawniejsze miasta Ostroga. Materiały do historii Wołynia. – Warszawa – Kraków, 1913; Kempa T. Konstanty Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525 – 1608) wojewoda kijowski i marszałek ziemi wołyńskiej. – Toruń, 1997; Lewicki K. Księże Konstanty Ostrogski i unia brzeska. – Lwów, 1933; Ejusdem. Księiątostrogscy w służbie Rzeczypospolitej // Rocznik Wołyński. – Równe, 1938. – T. 7. – S. 30-67; Niesiecki K. Herbarz Polski. – Lipsk, 1841. – T.7. – S. 183-189; Wolff J. Senatorowie i dignitarze Wielkiego księstwa Litewskiego. 1386-1795. – Kraków, 1885. – S. 24, 90, 227, 291; Ejusdem. Князі істевско-руські від кінця XVII століття до початку XVIII століття. – Warszawa, 1895. – S. 350-356; Znosko P. K. Kniaz Konstantin Ostroskij. – Warszawa, 1933.

Ірина Ворончук

Острозький Костянтин Костянтинович

(* 1555-1556, Дубно (?)-† 10(?).04.1588,
Базалія)

Син Острозького Василя-Костянтина Костянтиновича та Софії Тарновської. Точна дата народження О. невідома. За Т. Кемпою, а також виходячи з повідомлення Каспера Несецького про те, що О. на момент смерті було 33 роки, можна вважати роком народження 1555 або 1556. Початкову освіту здобував у домі. Одним з учителів О. був Натаніель Євстахій. Згодом удвох зі старшим братом, Острозьким Янушеем Костянтиновичем, певний час перебував при імператорському дворі у Відні. Разом із ним та батьком